

Huszadik századi íróink személyi bibliográfiái

Mint a MTA Irodalomtudományi Intézete által megjelentetett *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája* című több kötetes összefoglaló munka szerkesztője fájó szívvel tapasztaltam tudományágunk bibliográfiai alapozásának féloldallasságát. Azt nevezetesen, hogy a múlt századi kezdetektől fogva e terület művelőinek figyelme szinte kizárólagosan az irodalomról írt munkák, az ún. szekunder irodalom regisztrálására irányult. S hogy ugyanakkor szinte teljesen kiesett figyelmük látómezejéből a sajtóban vagy önálló kiadványok formájában megjelent írói művek összesítésének az igénye. Holott a kutatás szempontjából – nem szólva az utóbbi fél században látványosan fellendült textológiai anyaggyűjtésről – a művek első megjelenésének és utóéletének a feltárása megkerülhetetlen feladat.

E hosszan érlelődő hiányérzet indította el velünk 1972-ben „A Petőfi Irodalmi Múzeum Bibliográfiai Füzetei” című sorozatot, amely legalább madártávlatból kísérelt meg összesítést adni az antológiákban, hetilapokban és folyóiratokban megjelent irodalmi érdekű közleményekről. Feltárásunk módszerét tekintve ugyanis e füzetek nagy része csak évfolyamokra, illetve egy-egy könyvtestre lebontva sorolta fel a bennük található írók neveit. E tömörített tájékoztatást szervesen egészítette ki az a tíz folyóirat- és három napilap-repertórium, amelyek már nemcsak a szerzők neveit, hanem napra, illetve számokra lebontva az írások pontos címeit és műfaját is felsorolták.

Az immár több mint tíz éve megjelenő sorozat szerkesztői (e sorok írójának egy idő után Láng József is segítségére sietett, majd utána átvette a szerkesztés irányítását is) a nyolcvanas évek közepén azonban már érzékelték, hogy a bemutatott módszerrel nem tudjuk eltüntetni primer irodalmunk feltárásának fehér foltjait. Részben azért, mert „A Petőfi Irodalmi Múzeum Bibliográfiai Füzetei”-ben alkalmazott módszerek egyszerre voltak túl általánosak (l. a rövidített leírásokat), másrészt viszont túl részletezők – nevezetesen a repertóriumokban, amelyek irodalomtörténeti szempontból számos, másodlagosnak tetsző adatot is részleteztek.

Ezért kezdeményeztünk 1986-ban *Huszadik századi íróink személyi bibliográfiái* címmel egy olyan pályázatot, amely elképzelésünk szerint a korábbiaknál célirányosabban kívánta elősegíteni a szövegfeltárás megvalósítását. Elgondolásunk az volt, hogy nem szükséges a sajtóban megjelent valamennyi szerző adatainak a rögzítése. Csak az irodalomtörténetileg számottevő teljesítményt nyújtó szerzői kör jelenlétére kívántuk figyelmünket összpontosítani. Ám e kiemelt névsorba tartozók műveinek a dokumentálásakor jelentősen ki kívántuk szélesíteni korábbi gyűjtőkörünket – a mindaddig teljességgel feltáratlan napilapok övezetével. (E körben nem szükséges részleteznünk indokainkat, hiszen köztudomású: századunk első felében szinte valamennyi jelentős írónk munkássága szorosan egybefonódott a napi sajtóval.)

Az OTKA megértéssel fogadta elgondolásainkat és két cikluson át (1986–1990, 1991–1994) megközelítőleg 5 millió forinttal támogatta kutatásainkat.

A munka legelső lépéseként azoknak a szerzőknek a pontos listáját igyekeztünk összeállítani, akiknek a műveire a meginduló gyűjtés során figyelniünk kell. E több szempontból is megvitatott és lektorált tervezet végül is 239 szerző kiemelt bibliográfiai figyelése mellett döntött. (A kutatás munkaprogramját és a hozzá csatlakozó szerzői listát a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1987-ben, Salgótarjánban tartott vándorgyűlésén tettük közzé. Szövege egy évvel később az ugyan-

csak Salgótarjánban kiadott *Hagyomány és ismeretközlés* című tanulmánykötetben is megjelent.)

A munkálatok beindulásakor figyelemmel voltunk a textológia sürgős, napi igényeire is. Azoknak a forrásoknak a gyűjtését szorgalmaztuk, amelyekben a már folyamatban lévő kritikai kiadások szerzői: Ady Endre és Babits Mihály szerepelnek, illetve akiknek a szövegkiadása előbb vagy utóbb napirendre kerülhet. (L. Móricz Zsigmond, illetve Németh László életművét.)

Gyűjtésünk a munka ezen első szakaszában, 1986–1990 között – e „gyorssegélynek” minősíthető szolgáltatáson túlmenően – elsősorban azoknak a lapoknak a feltárását soroltuk előre, amelyeknek a fontossága „A Petőfi Irodalmi Múzeum Bibliográfiai Füzetei”-nek addig megjelent köteteiből nyilvánvalóvá vált. Itt elsősorban a *Magyar irodalmi folyóiratok* és a *Magyar irodalmi antológiák* című munkákban leírt forrásokról van szó. De már ekkor elindítottuk a kiemelkedő művelődéstörténeti szerepet játszó fővárosi és vidéki napilapok, így a Bácsmezei Napló, a Budapesti Hírlap, a Budapesti Napló, a Délmagyarország, Az Est, a Független Magyarország, a Magyar Hírlap, a Magyarország, a Népszava, a Pesti Napló és Az Újság adatainak a gyűjtését is.

A munkálatok második szakaszában, 1991 és 1994 között előtérbe kerültek a már nagyrészt elkészült személyi bibliográfiák (Radnóti Miklós és Németh László) gyűjtéseinek a kiegészítése, szerkesztése és megjelentetése. Különös gonddal vettünk részt a MTA Irodalomtudományi Intézetével közösen vállalt Babits-bibliográfia előkészületeiben, beleértve ebbe a már meglévő adatok ellenőrzését és az új, főképpen vidéki források célzott megváltását. Mindez igen sok erőt és figyelmet igényelt, s így ebben a második időszakban az általános jellegű adatgyűjtés észrevehetően lelassult, s már-már háttérbe szorult. Am ekkor is folytatódott a jeles napilapok: a Magyar Nemzet, a Nemzeti Újság, a 8 Órai Újság, a Pester Lloyd – és az 1920 után indult és a trianoni békeszerződés által elszakított területeken megjelenő kezdeményezések, a Prágai Magyar Hírlap, a kolozsvári Ellenzék, a szabadkai Napló és az erdélyi Brassói Lapok irodalmi közleményeinek számbavétele. A munka eredményeként az elmúlt nyolc év alatt összességében hozzávetőlegesen 160 ezer bibliográfiai leírás született.

E leírások füzetes formában és időrendben készültek. Egy-egy különálló füzetben mindig csak egy bizonyos forrás adatait vettük fel, hogy ily módon egyben visszakereshetően is dokumentálható legyen a gyűjtést végző személyes érdeme – és felelőssége. (A munkálatok leállítását követően e füzeteket átadtuk a Petőfi Irodalmi Múzeum kéziratárának, amely azokat a címek betűrendjébe soroltan őrzi, s ahol a tár belső szabályzata szerint a kutatók rendelkezésére állnak.)

El kell még mondanunk, hogy a munka első periódusában a gyűjtések nem csupán e füzetes formáját kívántuk megvalósítani. Úgy gondoltuk, hogy a rendezés következő lépcsőfokán a füzetekben leírt minden egyes tételt cédula formájában is megőrizzük, s e cédulákat szerzőnként, műfajonként és időrendbe rendezetten is a kutatás rendelkezésére bocsátjuk. Az adatoknak ezt a kettőzését, illetve szerzőnkénti rendezését három éven át folytattuk. Am időközben kiderült, hogy ez igencsak munka- és időigényes feladat; választásra kényszerültünk: a rendelkezésünkre álló anyagiakat e sajátos katalógusépítésre, vagy inkább a további források feltárására használjuk-e fel. Az utóbbi mellett döntöttünk, fontosabbnak tartva az új és új ismeretlen adatok megismerését, mint a már elkészült leírások áttekinthetőbbé tételét. Úgy gondoltuk: ha a jövőben lesz további lehetőség a

munka folytatására, akkor e szerkesztéssel felérő feladatot később még mindig könnyebben el lehet végezni, mint az egyre nehezebbé váló forrásfeltárást.

Időközben szóba került a meglévő ismeretanyag számítógépre való áttételének a gondolata is. Tettünk is kísérletet e feladat megoldására, ám kiderült, hogy ez is erősen időigényes; a lehetőségeinket oly módon kötné le, hogy minden eddiginél erőteljesebben csökkenteni kellene a források megismerését. Így időlegesen erről is lemondtunk.

Nyolc év gyűjtőmunkája ilyenformán csak füzetes formában áll a kutatók rendelkezésére, bár megítélésünk szerint így is haszonnal forgatható, hiszen a használok többsége inkább csak meghatározott körben kíván tájékozódni.

Amikor füzeteket az alábbi felsorolásban a szakma figyelemébe ajánljuk, legyen szabad megjegyeznünk, hogy leírásaink kivétel nélkül egyszemélyes gyűjtés végtermékei. Olyan másodlagos források tehát, amelyek többoldalú ellenőrzését nem volt módunkban elvégeztetni. Ám úgy véljük, összességükben így is kiindulópontjai lehetnek számos folyamatban lévő (Déry Tibor és Márai Sándor munkásságát feltáró) személyi bibliográfiának és más új kezdeményezésnek.

(Ehelyütt kívánjuk megjegyezni, hogy a gyűjtőmunka gyakorlati irányítását – az utolsó másfél év kivételével – Láng József végezte. A legtöbbet foglalkoztatott gyűjtőink Erdődy Gábor, Fűzes Iván, Jónás Károly, Kelevész Ágnes, Lakatos Éva, Madár Lajos, Pesti Ernő, Reguly Ernő, Ruttkay Helga, Stauder Mária, Tertinszky Edit és Varga Rózsa voltak. Varga Katalin a két megjelentetett kötet szerkesztését vállalta.)

ABC Szalon 1929–1930
Akasztott Ember 1922–1923
Álföldi Szemle 1913
Állandó Tanügyi Melléklet (Fogarasz)
1909–1911
Április 1918–1919
Aurora 1919–1923
Bácsmegyei Napló (utóbb: Napló)
1903–1940
Brassói Lapok 1900–1940
Budapest 1900–1922
Budapesti Hírlap 1900–1920, 1930–1938
Budapesti Napló 1902–1918
Csiki Lapok 1918–1944
Déli Hírlap 1918–1919
Délmagyarország 1925–1944
Délsziget 1935–1937
Délvidéki Magyarország 1941–1944
Délvidéki Szemle 1942–1944
Délvidéki Újság 1941
Diákkultúra 1919
Dokumentum 1926–1927
Egyenlőség 1900–1938
Egyedül Vagyunk 1938–1944
Egyetemi Híradó 1935–1939
Egyetemi Lapok 1900–1910

Egyetértés 1900–1913
Együtt 1927–1928
Ék (Bécs) 1923–1924
Élet 1909–1944
Ellenzék (Kolozsvár) 1901–1944
Előrs 1928–1932
Előre 1934–1944
Emberismeret 1936
Az Én Újságom 1900–1940
Érdekes Könyvtár 1904
Erdélyi Helikon 1928–1944
Erdélyi Iskola 1933–1939
Erdélyi Szemle 1917–1944
Az Est 1911–1939
Esti Újság 1900–1906
Esti Újság (Pozsony) 1939–1940
Eszterdó 1918–1919
Esztergom 1924–1938
Esztergom Vármegye 1941
Esztergom és Vidéke 1924–1944
Esztergomi Figyelő 1938
Esztergomi Hírek 1937
1928
Fáklya 1925
Fáklya 1932–1933
Fegyver 1935

A fény 1932–1933
 Flekken 1922–1923
 Fogaras és Vidéke 1904–1912
 Fogaras Megyei Népoktatás 1911–1914
 Fogaras Vármegye Hivatalos Lapja 1908
 Fogarasi Hírlap 1912–1918
 Forrás 1929–1930
 Der Friede (Bécs) 1918–1919
 Front 1917–1918
 Független Magyarország 1903–1919, 1939–1949
 Független Újság 1934–1940
 Genius 1924–1925
 Gondolat 1919–1921
 365 1925
 Hazánk 1900–1905
 A Hét 1890–1924
 Hetilap 1921
 Híd 1940–1944
 Híradó (Pozsony) 1919–1937
 Homokóra 1928–1930
 Hölgyek Lapja 1910–1925
 The Hungarian Quarterly 1936–1944
 Az Idő (Szeged) 1907–1908
 Irodalmi Revue 1929
 Irodalmi Újság 1957–1959
 Iskolai Ünnepek 1909–1916
 Jelen 1922
 Jelenkor 1917–1918
 Jelenkor 1939–1944
 Jövendő 1910–1912
 Jövő 1911
 Jung Ungarn 1911
 Kalangya 1932–1944
 Kékmadár 1923
 Képes Folyóirat 1899–1910
 Képes Hét (Prága) 1928–1930
 Képes Mozivilág 1919–1925
 Képes Világ (Pozsony) 1919–1921
 Kisfaludy Társaság Évkönyvei 1892–1940
 Kohó 1931
 Korunk Szava 1931–1938
 A Könyv 1926
 A Könyv 1934–1938
 Könyvbarátok Lapja 1927–1928
 Kultúrharc 1931–1934
 Lantos Magazin 1929–1930
 A Látóhatár 1927
 Libanon 1936–1943
 Literatura 1926–1938
 Magyar Album 1941
 Magyar Csillag 1941–1944
 Magyar Diák 1919
 Magyar Figyelő 1911–1918
 Magyar Hírlap 1900–1938
 Magyar Hírlap (Kassa) 1922–1923
 Magyar Könyvpiac 1924
 Magyar Közélet 1902–1909
 Magyar Magazin 1928–1931
 Magyar Minerva 1930–1939
 Magyar Művészet 1925–1949
 Magyar Nemzet 1900–1913
 Magyar Szemle 1888–1906
 Magyar Újság (Jugoszlávia) 1932–1934
 Magyar Újság (Pozsony) 1919–1928
 Magyar Újság (Pozsony) 1933–1938
 Magyarok 1945–1949
 Magyarország 1905–1938
 Magyarság 1921–1944
 A Magyarság Képes Melléklete 1928–1931
 Mai Színlap (Miskolc) 1910–1912
 A Mi Lapunk 1921–1932
 Mozi Újság 1941–1944
 Múlt és Jövő 1912–1914
 Munka 1928–1939
 A Nap 1905–1910
 Napkelet 1920–1922
 Nemzeti Újság 1919–1926
 Népszava 1900–1923, 1930–1944
 Nouvelle Revue de la Hongrie 1932–1944
 A Nő 1914–1928
 Nők Újsága a Háztartás 1929–1932
 8 órai Újság 1915–1930
 Palota Újpest 1928–1931
 Pápai Hírlap 1903–1944
 Parasztok Lapja 1929–1930
 Pásztortűz 1921–1944
 Pedagógiumi Lapok 1904–1910
 Pester Lloyd 1930–1941
 Pesti Hírlap 1900–1901
 Pesti Napló 1901–1939
 Pesti Tükör 1913
 Prágai Magyar Hírlap 1922–1939
 Proletár (Bécs) 1920–1922

- Rádióélet 1929–1940
 Református Család 1929–1944
 Református Élet 1934–1949
 Református Jövő 1940–1944
 A Reggel 1922–1948
 A Reggel (Érsekújvár, Pozsony) 1923–1933
 Reggeli Újság (Újvidék) 1929–1933
 Renaissance 1910–1911
 Salon 1926–1928
 Sárréti Lapok 1908–1909
 Sorsunk 1941–1948
 Szabad Írás 1934
 Szabadság 1932–1944
 Szabadság (Kassa) 1921–1922
 Szeged és Vidéke 1907–1908
 Szeghalom és Vidéke 1900–1943
 Szemle (Temesvár) 1920
 Szepesi Híradó 1921–1922
 Szepesi Hírnök 1910
 Szepesi Híradó–Szepesi Hírlap 1926–1931
 Szilágy 1900–1910
 A Színház (Kecskemét) 1912–1914
 Színházi Élet 1910–1937
 Színházi Magazin 1938–1944
 Színházi Újság (Arad) 1910
 Színházi Újság (Szabadka) 1911–1914
 Szivárvány 1923–1924
 Szózat 1919–1925
 Temesvári Hírlap 1903–1939
 Termés (Miskolc) 1937–1938
 Termés (Kolozsvár) 1942–1944
 Testvériség (Újvidék) 1920–1934
 Tolnai Világlapja 1901–1944
 Tolnai Világlapja (Dolgozók Világlapja) 1945–1951
 Tükör 1933–1942
 Tűz 1905
 Tűz (Szeged) 1918–1919
 Tűz (Pozsony) 1921–1923
 Ugar (Jászberény) 1941–1944
 Ugar (Pozsony) 1925
 Új Esztergom 1938
 Új Föld 1927
 Új Hang 1932–1933
 Új Kelet (Kolozsvár) 1918–1940
 Új Idők 1900–1915, 1930–1935
 Új Kor 1935–1937
 Új Magyar Föld 1929–1930
 Új Magyar Szemle 1914
 Új Munkás 1931
 Új Század 1900–1905
 Új Szemle 1907–1908
 Új Világ 1919
 Az Újság 1904–1944
 Út (Újvidék) 1922–1923
 Ünnepe 1934–1944
 Vajdaság 1924–1926
 Vajdasági Írás 1928–1929
 Vasárnapi Újság 1900–1921
 Világkép (Szabadka) 1940–1941
 Vörös Lobogó 1918–1919
 Vörös Újság 1918–1919

Személyes hangú és kesernyés utóirat

Szomorú szívvel zárjuk félig kész kezdeményezésünket, belátva, hogy folytatására nem jut elegendő anyagi háttér, s hogy befejezéséhez hiányzanak a megfelelő személyi feltételek.

Mindezt azért is sajnálatosnak tartjuk, mert forrásfeltárásunkat egyfajta adatmentésnek is szántuk. A modern irodalomtörténet forrásainak – legfőképpen a napilapoké – fizikai állaga napról-napra, óráról órára romlik, pusztul. E hírlapokat a hatvanas–hetvenes években (állományvédelem címén) mikrofilmezésre készítették elő, s ennek során a hagyományosan bekötött címeteket – úgymond, a „jobb” felvételek érdekében – darabokra, lapokra szedték szét, s eredeti állapotukat azóta sem állították vissza. (Talán mondanunk sem kell, a legtöbb esetben egyedi, unikális példányokról van szó!)

Ismerve a katasztrófális helyzetet, kezdetben az volt az elképzelésünk, hogy az anyaggyűjtéssel egyidejűleg a múzeum beszerzi az eredeti forrásokról készült

mikrofilmek egy másolatát is; hogy egy speciális mikrofilm-leolvasó segítségével bármikor reprodukálható legyen gyűjtésünk minden egyes tétele, illetve az általuk jelölt irodalmi szöveg. E javaslataink – költségigényeik miatt – sajnos nem találtak meghallgatásra. Maradtak tehát a gyűjtés pusztta címfelvételei, amelyek egy része – az anyag visszavonhatatlan pusztulása miatt – bizonyos idő elteltével már csak adatszerűségében állhat az utókor szolgálatára.

Örülünk, ha kasszandrai jóslatainknak végül mégsem lenne igazuk.

Botka Ferenc

Beszámoló az MTA Textológiai Munkabizottságának 1996. február 5-i üléséről

Február 5-én tartotta ez évi első ülését a Textológiai Munkabizottság a Petőfi Irodalmi Múzeumban. Az ülésen húsz tag és egy meghívott vett részt.

Első napirendi pontként Szabó G. Zoltán mint sorozatszerkesztő számolt be a Kölcsey kritikai kiadás helyzetéről. A sorozat munkálatai 1991-ben kezdődtek az MTA Irodalomtudományi Intézetben Dávidházi Péter vezetésével, tőle vette át előbb a sorozatszerkesztést, majd a csoport vezetését Szabó G. Zoltán. Napjainkra a sorozat első kötete, melyet Szilágyi Márton rendezett sajtó alá (*Novellák, fiktív beszédek, drámatöredékek*) már leadásra vár, Gyapay László *Kritika I.* kötete is kész lektorálásra, valamint ebben az évben a *Versek* (sajtó alá rendezi: Szabó G. Zoltán) és a *Beszédek I.* (sajtó alá rendezi Ratzky Rita és Gángó Gábor) kötete is lektorálható lesz majd. Nem elhanyagolható probléma e kötetek megjelentetésének finanszírozása. A sorozat kétségtelen szakmai eredménye, hogy a Szauder-féle kiadáshoz képest nemcsak műfajánál fogva lesz bővebb, pontosabb és részletesebb, hanem gazdagabb anyagot is tartalmaz, mivel a csoport alap kutatásainak eredményeként új kéziratok is előkerültek. Pajkossy Gábor az Akadémia kéziratárában a Wesselényi-per iratainak kutatása közben megtalálta az *Országgyűlési napló*hoz készült feljegyzések folytatását, és az utolsó követ-jelentéseknek az eddigieknél hitelesebb szövegét. A közelmúltban került nyilvánosságra az OSZK kéziratárában Kölcsey verskézíratainak egy újabb gyűjteménye, és egyéb ismeretlen kéziratok egy másik vásárlásból származó csoportja is, összesen kb. 20–25 vers és 6–8 más műfajú kézirat. Ezenkívül Csorba Sándor gyűjtése is sok új adattal szolgál (*Családi, gazdasági iratok*). Az alap kutatások részeként készül Kölcsey kézíratainak katalógusa (Kalla Zsuzsa), műveinek bibliográfiája (Vas Johanna) és életének kronológiája (Várhelyi Heléne) is, valamint Gángó Gábor szerkesztésében egy Fontes-jellegű kötet (*Az országgyűlési tevékenység adatai, forrásai, dokumentumai*). Az *Országgyűlési napló* (Völgyesi Orsolya) és *B. Wesselényi Miklós védelme* (Pajkossy Gábor) című kötetek elkészítése folyik. Több kötet gondozása még gazdára vár. Szabó G. Zoltán végül hangsúlyozta a csoportmunka jelentőségét és előnyeit, amennyiben mindenki saját szakterületén szerzett tudásával gazdagítja a készülő kötetek anyagát.

Bíró Ferenc hozzászólásában hangsúlyozta, hogy a Kölcsey kritikai kiadásnak a konkrét eredmények mellett egyik nagy érdeme az az alkotó műhely, amely a tagok köré szerveződött. A csoport havonta tart vitákat az egyes részkérdések kapcsán, s e rendszeres szakmai összejöveteleknek áldásos kisugárzását szélesebb körben is lehet érezni. A hozzászólók közül többen érdeklődtek egyes részletek iránt: Kovács Sándor Iván a Kölcsey-könyvtár jegyzékének megjelentetését sürgette, Voigt Vilmos pedig a *Himnusz* kiemelt jelentősége miatt e vers jegyzeteinek